

تربیت شهروند جهانی

در بستر نهاد آموزش و پرورش

مؤلفان:

کاظم منافی شرف آباد، الهام زمانی ، علی مهدوی خواه



مرکز ملی جهانی شدن

۱۳۹۳

سرشناسه	: منافی شرف آباد، کاظم، ۱۳۶۵ -
عنوان و نام پدیدآور	: تربیت شهروند جهانی در بستر نهاد آموزش و پرورش / مؤلفان کاظم منافی شرف آباد، الهام زمانی، علی مهدوی خواه.
مشخصات نشر	: تهران: مرکز ملی جهانی شدن، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۲۸۰ ص.: مصور، نمودار
شابک	: ۳ - ۲۰ - ۷۰۴۶ - ۶۰۰ - ۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
یادداشت	: کتابخانه: ص. ۲۴۹ - ۲۸۰
موضوع	: آموزش و پرورش و جهانی شدن
موضوع	: شهروندی جهان
موضوع	: تابعیت جهانی
موضوع	: آموزش و پرورش
شناسه افزوده	: زمانی، الهام، ۱۳۶۵ -
شناسه افزوده	: مهدوی خواه، علی، ۱۳۶۴ -
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۳/۴۸۱/۱۹۱ I.C.
رده بندی دیویی	: ۳۰۶/۴۳۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۶۴۳۳۷



مرکز ملی باقی شدن

تربیت شهروند جهانی: در بستر نهاد آموزش و پرورش

مؤلفان: کاظم منافی شرف آباد، الهام زمانی، علی مهدوی خواه

صفحه آرا: مهسا مشهدی

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۳

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

ناشر: انتشارات مرکز ملی جهانی شدن

شابک: ۳ - ۲۰ - ۷۰۴۶ - ۶۰۰ - ۹۷۸

چاپ و لیتوگرافی: شرکت ایران چاپ

قیمت: ۱۸۰۰۰۰ ریال

همه حقوق مادی و معنوی این اثر برای ناشر محفوظ است.

استفاده از مطالب با ذکر مأخذ بلا مانع است

نشانی ناشر: تهران، سعادت آباد، خیابان هجدهم، پلاک ۱۷

تلفن: ۲۲۰۷۰۸۷۷ دورنگار: ۲۲۰۷۰۸۷۷

پیشگفتار

جهان امروز عصر دانایی و فناوری لقب گرفته است. در این فرآیند، کشوری قویتر است که دانش بیشتری تولید کند و به اطلاعات بیشتری دسترسی داشته باشد. این آگاهی و دانش باید از دو ویژگی روز آمدی و قابل دسترسی بودن در کمترین زمان ممکن برخوردار باشد. در دنیای پیچیده ی کنونی، دانش و اطلاعات نه تنها با سرعت شگفت انگیزی تولید می شود بلکه با همان سرعت نیز جایجا می شود. در نتیجه، اندک تردید هر محققى در روزآمد کردن دانش و آگاهی خود و دستیابی سریع به اطلاعات تخصصی مورد نیاز، باعث فرسنگ ها فاصله وی از قافله پر شتاب علم می گردد.

در این رهگذر، جهانی شدن باعث شده است تا افراد جامعه جهانی بیش از پیش به اطلاعات، آگاهی و دانش احساس نیاز کنند بویژه آنکه جامعه بشری به سوی جامعه معرفتی در حال حرکت است که در آن تمامی مناسبات بر اساس دانش و اطلاعات شکل می گیرد. عصر جهانی شدن ضمن برجسته ساختن نقش و اهمیت آگاهی و دانش موجبات تسهیل جریان اطلاعات را فراتر از مرزهای جغرافیایی فراهم آورده است. از این رو است که جهانی شدن در چند دهه ی اخیر توجه متفکران، دولتمردان و سیاستگذاران را به خود جلب کرده و درباره آن کتب و مقالات فراوانی به رشته تحریر در آمده است. همایش های زیادی درباره ابعاد و پیامدهای این پدیده در اقصی نقاط جهان برگزار گردیده و در محافل سیاسی و علمی بین المللی بدان پرداخته شده است. اهمیت موضوع، گستره ی همه جانبه آن

و تأثیرات شگرفی که بر ابعاد مختلف زندگی در دنیای معاصر داشته است و دارد، ایجاب می‌کند که این موضوع از جهات مختلف بررسی و واکاوی شود.

مرکز ملی مطالعات جهانی شدن در راستای انجام رسالت و مأموریت خویش مبنی بر ایجاد درک جامع و صحیح از روند جهانی شدن و فرصت‌ها و چالش‌های این پدیده و فراهم آوردن زمینه‌های لازم برای سیاست‌گذاری، تدوین راهبردها و راهکارهای مناسب برای دستگاه‌های علمی و اجرایی کشور جهت تصمیم‌گیری‌های صحیح و سازنده در تعامل با فرایند جهانی شدن و با هدف اطلاع‌رسانی به مخاطبین و علاقمندان به مباحث جهانی شدن در حوزه‌های سیاسی، حقوقی، اقتصادی، زیست‌محیطی، فرهنگی، اجتماعی و ارتباطی و نیز تقویت ادبیات علمی و پژوهشی کشور در زمینه جهانی شدن اقدام به نشر اثر حاضر نموده‌است. ما این امید که گامی متواضعانه در مسیر آگاه‌سازی جامعه علمی و دانشگاهی کشور نسبت به این موضوع مهم بردارد.

در اینجا بر خود لازم میدانم از تلاش‌های ارزنده‌ی مسئولان و کارشناسان معاونت آموزشی و پژوهشی مرکز که فعالیت‌های درخور توجهی را برای آماده‌سازی این اثر جهت چاپ و انتشار معمول داشته‌اند قدردانی و سپاسگزاری نمایم. امید است کتاب حاضر مورد استفاده پژوهشگران، دانش‌پژوهان و دانشگاهیان ارجمند قرار گیرد و زمینه ساز تعامل فزاینده‌ی مرکز با نخبگان علمی و مراکز تحقیقاتی و آموزشی کشور گردد.

علیرضا معیری

رئیس مرکز ملی مطالعات جهانی شدن

فهرست مطالب

مقدمه مؤلفان.....	۱۳
فصل اول: مبانی نظری شهروندی	
مقدمه.....	۱۷
مفهوم شهروندی.....	۱۹
تعریف شهروندی از دیدگاه صاحب نظران.....	۲۲
اهمیت و جایگاه شهروندی.....	۲۶
مؤلفه شهروندی.....	۲۷
نظریه های شهروندی.....	۳۱
الف) نظریه های کلاسیک شهروندی.....	۳۱
ب) نظریه ی مدرن شهروندی.....	۳۷
ج) نظریه ی پسامدرن شهروندی.....	۴۳
مفهوم تربیت شهروندی.....	۴۷
تعریف تربیت شهروندی از دیدگاه صاحب نظران.....	۴۹
ضرورت تربیت شهروندی.....	۵۳
اهداف تربیت شهروندی.....	۵۶
رویکردهای تربیت شهروندی.....	۶۰

۱. تربیت شهروندی به عنوان منزلت قانونی..... ۶۰
۲. تربیت شهروندی به عنوان هویتی دموکراتیک..... ۶۱
۳. تربیت شهروندی به عنوان فعالیت عمومی..... ۶۱
۴. تربیت شهروندی به عنوان مشارکت دموکراتیک..... ۶۲
۵. تربیت شهروندان جهانی..... ۶۳

فصل دوم: تربیت شهروند جهانی

- مقدمه..... ۶۵
- مفهوم شهروند جهانی..... ۷۰
- تعریف شهروند جهانی از دیدگاه صاحب نظران..... ۷۳
- اهمیت و ضرورت تربیت شهروند جهانی..... ۷۷
- اهداف تربیت شهروند جهانی..... ۸۳
- ویژگی های عمده ی شهروند جهانی..... ۸۷
- تنوع فرهنگی و تربیت شهروند فرهنگی..... ۱۰۱
- تربیت شهروند جهانی در گرو شهروند فرهنگی..... ۱۰۵

فصل سوم: مؤلفه های تربیت شهروند جهانی

- مقدمه..... ۱۱۱
- مؤلفه های شناختی تربیت شهروند جهانی..... ۱۱۱
- آموزش درباره ی محیط زیست..... ۱۱۱
- سواد سلامت..... ۱۱۵
- آموزش چندفرهنگی..... ۱۱۸
- آموزش برای توسعه ی پایدار..... ۱۲۲
- آموزش الکترونیک..... ۱۲۷
- آموزش فلسفه..... ۱۳۴

آموزش حقوق بشر.....	۱۳۷
یادگیری مادام‌العمر.....	۱۴۱
مؤلفه های نگرشی تربیت شهروند جهانی.....	۱۴۹
آموزش صلح.....	۱۴۹
تربیت دینی.....	۱۵۶
عدالت و برابری اجتماعی.....	۱۶۱
مسئولیت پذیری اجتماعی.....	۱۶۳
خودآگاهی.....	۱۶۸
مؤلفه های مهارتی تربیت شهروند جهانی.....	۱۷۴
مهارت های ارتباطی.....	۱۷۴
مهارت حل مسئله.....	۱۷۷
مهارت تفکر انتقادی.....	۱۸۴
مهارت همدلی.....	۱۸۹
مهارت تصمیم گیری.....	۱۹۲
مهارت تفکر خلاق.....	۱۹۷
مهارت مقابله با استرس.....	۲۰۱

فصل چهارم: نمودهای تربیت شهروند جهانی در بستر نهاد آموزش و پرورش

مقدمه.....	۲۰۷
نقش آموزش و پرورش در تربیت شهروند جهانی.....	۲۱۰
الگوی برنامه‌ی درسی تربیت شهروند جهانی آکسفام.....	۲۱۸
وظایف مدرسه در تربیت شهروند جهانی.....	۲۲۳
نمودهای تربیت شهروند جهانی در مدرسه.....	۲۲۷
شهردار مدرسه.....	۲۲۷
پزشک مدرسه.....	۲۲۸

۲۲۹	مدیر مدرسه
۲۳۰	قاضی مدرسه
۲۳۰	کتابدار مدرسه
۲۳۱	فروشنده مدرسه
۲۳۱	پلیس مدرسه
۲۳۲	روحانی مدرسه
۲۳۳	شورای مدرسه
۲۳۴	مشاور مدرسه
۲۳۵	الگوی تربیت شهروند جهانی در مدرسه
	منابع و مآخذ
۲۴۳	منابع فارسی
۲۶۵	منابع انگلیسی

مقدمه مؤلفان

امروزه تداوم حیات و پیشرفت جوامع در گرو وجود شهروندانی فعال، مشارکت جو، آگاه و کنش گر است. با آگاهی افراد نسبت به حقوق خویش و به تبع آن استیفای آن حقوق، بالطبع افراد با مسئولیت های خود در قبال جامعه و یکدیگر نیز آشنا می شوند و بدین طریق نظم اجتماعی روند رو به رشدی به خود گرفته و جامعه به جامعه ای پویا و فعال تبدیل می شود. علاوه بر آن، حل مسایل جامعه و ایجاد تغییر در آنها، صرفاً از طریق مشارکت فعال اعضای جامعه، تحقق می یابد. بدون آگاهی افراد از حقوق شهروندی خود در جنبه های مدنی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی، پستوانه نظری برای مشارکت فعال در امور جمعی به وجود نخواهد آمد و شهروندان نخواهند توانست خواسته های خود را به حاکمیت سیاسی به درستی ابلاغ کنند. با جدی شدن روند جهانی شدن در دو دهه اخیر، مسئله شهروندی به مهم ترین مسئله اجتماعی معاصر تبدیل شده است؛ خصوصاً این که اساس جامعه مدنی بر محور نهادهای اجتماعی نظام شهروندی شکل گرفته است. از این رو، شالوده اصلی جامعه مدنی به مثابه نظام سیاسی و اجتماعی را نهادهای شهروندی مانند نهاد قانون گذاری و نظام حاکمیت سیاسی مردم بر مردم در قالب نظام های دموکراسی می سازد. زندگی در جامعه مدنی نیز، مستلزم یادگیری و آموختن اخلاق مدنی و آشنایی با حقوق و تکالیف شهروندی است، تا ضمن تأمین نیازهای مختلف افراد به گونه ای پایدار،

روابط اجتماعی پایدار را نیز موجب شود.

در عصر حاضر، فرآیند جهانی شدن موجب رشد و گسترش مفهوم شهروندی شده است که به مجموعه انسانی صرف نظر از مرزهای ملی تعلق دارد. از این رو شهروندی زمانی معنا پیدا می کند که چارچوب های مرزی بین کشورها محکم باشد و افراد اجازه ی ورود و خروج از این مرزها را نداشته باشند؛ اما در دنیایی که در حال از بین بردن مرزهاست و ایده ی جهانی شدن را در خود می پروراند، دیگر تعلق به یک شهر یا کشور خاص بی معناست. به این ترتیب، در نتیجه ی جهانی شدن، ضرورت دارد که تربیت شهروندی به سمت وسویی رود که فراگیران خود را به عنوان شهروند جهانی تربیت کنند، چراکه شهروندان امروز دیگر شهروندان سنتی نیستند که فقط نیازهای محلی و حداکثر ملی داشته باشند، بلکه امروزه مسایل و نیازها از محدوده ی مرزهای جغرافیایی فراتر رفته است و به مسایل و نیازهای مشترک جهانی تبدیل شده است. بنابراین، تربیت شهروندی در عصر «دهکده ی جهانی» باید فراگیران را برای زندگی در جامعه ی جهانی آماده کند و به آنها آموزش دهد که چگونه به تنوع و گوناگونی فرهنگی، فراتر از مرزهای ملی توجه کنند. درواقع، برای عقب نماندن از سیر پیشرفت جهانی، شهروندان باید دانش و مهارت هایی را برای مفید و مؤثر بودن در جامعه ی جهانی کسب کنند و علاوه بر آن در جامعه ی جهانی باید بتوانند ضمن اتصال و اعتقاد به فرهنگ خود، هر یک فرهنگ جهانی مشترک، مشارکت مؤثری داشته باشند. افرادی که بر اساس نیاز جامعه بتوانند در زندگی اجتماعی مشارکت فعالانه ای کرده و با شیوه های گوناگون در سلامت و رفاه جامعه و محیط محلی، ملی و جهانی بکوشند. تربیت شهروند جهانی باید به افراد کمک کند تا شناخت شفاف و درستی از نقش خود در سطح ملی و جامعه ی جهانی کسب کنند و درک کنند که چگونه زندگی آنها در جامعه ی خود، زندگی ملل دیگر را تحت تأثیر قرار می دهد و چگونه رویدادهای جهانی می توانند زندگی روزمره ی آنها را تحت تأثیر قرار دهند. هم چنین تربیت شهروند جهانی باید به فراگیران کمک کند تا وابستگی ملت ها در دنیای امروز را درک کنند، نگرش شفافی نسبت به ملل دیگر داشته باشند و به ارزش های جهانی احترام بگذارند.

کتاب حاضر با هدف آشنایی خوانندگان با مباحث مرتبط با تربیت شهروند جهانی در بستر نهاد آموزش و پرورش، طی چهار فصل به شرح ذیل تدوین و نگارش یافته است:

فصل اول به مبانی نظری شهروندی اختصاص یافته است. در این فصل به بررسی مفهوم شهروندی، تعریف شهروندی از دید صاحب نظران، اهمیت و جایگاه شهروندی، مؤلفه‌های شهروندی، نظریه‌های شهروندی، مفهوم تربیت شهروندی، تعریف تربیت شهروندی از دیدگاه صاحب نظران، ضرورت تربیت شهروندی، اهداف تربیت شهروندی و رویکردهای تربیت شهروندی، اختصاص دارد.

فصل دوم، مبتنی بر مباحثی پیرامون تربیت شهروند جهانی است. در این فصل پس از پرداختن به مفهوم شهروند جهانی، تعریف شهروند جهانی از دید صاحب نظران، اهمیت و ضرورت تربیت شهروند جهانی، اهداف تربیت شهروند جهانی و ویژگی‌های عمده شهروند جهانی، تنوع فرهنگی و تربیت شهروند فرهنگی و تربیت شهروند جهانی در گرو شهروند فرهنگی، به بحث گذارده شده است.

فصل سوم، مؤلفه‌های شاخص تربیت شهروند جهانی را مورد بحث قرار می‌دهد. در این فصل ابتدا به بررسی مؤلفه‌های شناختی تربیت شهروند جهانی شامل: آموزش درباره محیط زیست، سواد سلامت، آموزش چندفرهنگی، آموزش توسعه پایدار، آموزش الکترونیک، آموزش فلسفه، آموزش حقوق بشر و یادگیری مادام‌العمر پرداخته شده و در ادامه نیز مؤلفه‌های نگرشی تربیت شهروند جهانی شامل: آموزش صلح، تربیت دینی، عدالت و برابری اجتماعی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و خودآگاهی، مورد توجه قرار گرفته است؛ به علاوه در پایان، مؤلفه‌های مهارتی تربیت شهروند جهانی شامل: مهارت‌های ارتباطی، حل مسئله، تفکر انتقادی، همدلی، تصمیم‌گیری، تفکر خلاق و مهارت مقابله با استرس، بحث شده است.

فصل چهارم، به نمودهای تربیت شهروند جهانی در بستر نهاد آموزش و پرورش، اختصاص دارد. در این فصل پس از بیان نقش آموزش و پرورش در تربیت شهروند جهانی

و الگوی برنامه درسی تربیت شهروند جهانی آکسفام، به بررسی وظایف مدرسه در تربیت شهروند جهانی و نموده‌های تربیت شهروند جهانی در مدرسه، پرداخته شده است.

کتاب حاضر بنابر سبک نگارش و تدوین جامع مباحث پیرامون مبانی، نظریه‌ها و دیدگاه‌های شهروندی، تربیت شهروندی، ملاحظه و بررسی مشروح ارتباط جهانی شدن و تربیت شهروند جهانی، تنوع فرهنگی و تربیت شهروند جهانی، آموزش و پرورش و تربیت شهروند جهانی و هم چنین تبیین جامع و کامل مؤلفه‌های شاخص تربیت شهروند جهانی، می‌تواند مورد استفاده اعضای هیئت علمی، مدیران شهری، دانشجویان، معلمان، پژوهشگران و سایر علاقه‌مندان به این حوزه، قرار گیرد. هم چنین این کتاب بنابر ارائه نموده‌ها و راهکارهای شاخص در این حوزه، می‌تواند به عنوان منبع ارزنده‌ای برای نهادهای فعال و تأثیرگذار در تربیت شهروندی، مورد توجه قرار گیرد.